

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

نام درس : فلسفه جغرافیا

تعداد واحد : ۲

منبع : شناخت و فلسفه جغرافیا

مؤلف : دکتر حسین شکویی

تهیه کننده اسلاید : دکتر نفیسه مرصوسی

جایگاه درس : درس پایه تمام رشته های جغرافیا

نمودار مطالب

انتخاب فصل

اهداف درس - آشنایی دانشجو با :

۱. تعریف و حوزه عمل جغرافیای سیستماتیک و ناحیه ای
۲. درک رابطه میان عوامل محیط طبیعی و نوع زندگی انسان ، تفاوت های فرهنگی در محیط های مختلف جغرافیایی
۳. نقش آب و هوا در شکل گیری کانون های فرهنگی و تاثیر آن بر پوشش گیاهی ، زندگی جانوری و فعالیت های انسان.
۴. شناخت جغرافیای کاربردی و بکارگیری جغرافیا در تحلیل و حل مسائل جوامع بشری
۵. مفهوم جغرافیا ، سیر تکوینی جغرافیا ، تقسیمات جغرافیا و مفاهیم جغرافیایی

فصل اول

۱- جغرافیا و سیر تکوینی آن

۲- دیدگاه های دانشمندان

۳- دو قطب علم جغرافیا

۴- تقسیمات علم جغرافیا

۶- چشم انداز فرهنگی

۵- مفاهیم جغرافیا

۷- چشم اندازهای

دوازده گانه

۸- وظایف جغرافیدانان

جغرافیا و سیر تکوینی آن

۱- مفهوم جغرافیا

۲- دوره های تاریخی تکوین جغرافیا

دیدگاه های دانشمندان

جغرافیا علم اکولوژی انسانی است (هارلون باروز- ۱۹۱۹):

هارلون باروز معتقد است ، جغرافیا با توجه به مطالعه انسان در رابطه با محیط ، اکولوژی انسانی است و جغرافیدانان باید ، در زمینه ی سازگاری انسان با محیط بیش از تاثیرات محیط بررسی و تحقیق کنند.
این طرز تفکر به جغرافیای ناحیه ای به عنوان یک رشته معین ارزش و اعتبار خاصی می بخشد.

دیدگاه های دانشمندان

بنابراین کشف تشابهات نسبی و اختلافات میان مکان ها از وظایف اصلی علم جغرافیا است.

دو قطب علم جغرافیا

چهره سیاره زمین از دو عامل طبیعی و انسانی تشکیل شده است. وظیفه ی مهم جغرافی دانان مطالعه و کشف رابطه علت و معلولی میان اوضاع طبیعی است. بنابراین جغرافیا علم مطالعه ی علل تشابهات و همسازی ها ، ونا هماهنگی ها و عدم تشابهات در سیاره زمین است.

دو قطب علم جغرافیا

هم چنان که نواحی طبیعی یکسان و مشابه نیستند یواحی فرهنگی نیز از مکانی به مکان دیگر تفاوت هایی را نشان می دهند. لذا چگونگی پیدایش و کیفیت عوامل فرهنگی مشابه در یک ناحیه و نیز تاثیر عوامل محیطی در تکامل آن مورد توجه جغرافیدانان است.

جغرافیا علم روابط و وابستگی های میان عوامل محیطی و اشکال زندگی است.

دو قطب علم جغرافیا

مفهوم ناپایداری و تغییر در پدیده های جغرافیایی بیانگر دو اصل است:

۱- تغییر و تحول دائمی موضوعات جغرافیایی

۲- ترکیب پیچیده ی هر موضوع جغرافیایی از ده ها مساله مجرد و

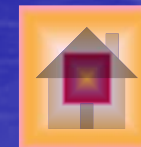
مرکب که مرتبا بر تعداد آنها افزوده می شود.

۲- تقسیمات علم جغرافیا

۱- جغرافیای طبیعی

۲- جغرافیای انسانی

مفاهیم جغرافیا

۱- مفهوم پس آیند

۲- مفهوم ناحیه ای و واحدهای جغرافیایی

۳- مفهوم مرکز جاذبه جغرافیایی

۴- مفهوم تخریب و بنا

۵- مفهوم پراکندگی

۶- مفهوم هماهنگی و نا هماهنگی

۷- مفهوم جغرافیایی

چشم انداز فرهنگی

مفهوم چشم انداز توسط کارل در سال ۱۹۲۵ وارد مکتب جغرافیایی آمریکا شد.

اما ابتدا در مکتب جغرافیایی آلمان مطرح گردید.

تعریف چشم انداز :

چشم انداز فضایی از اشکال طبیعی و فرهنگی است که آثار انسانی را در محیط خود و در طول زمان نشان می دهد.

چشم انداز فرهنگی

بنابراین چشم اندازهای جغرافیایی اثر متقابل انسان و طبیعت را نشان می دهند.

به این معنا که انسان در ساخت و ایجاد چشم اندازهای جغرافیایی با هم ، همکاری و سازگاری دارند.

چشم انداز فرهنگی

می توان نتیجه گرفت :

۱- مفهوم چشم انداز نمی تواند به تنهایی و صد در صد رابطه میان انسان و محیط را نشان دهد.

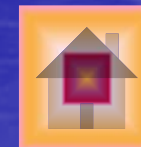
۲- شرح و بیان عوامل موثر بر چشم انداز یک مکان ، نمی تواند به وضع اصول و قوانین کلی در جغرافیای فرهنگی منجر شود. زیرا مفهوم فرهنگ در نواحی مختلف متفاوت است ، که خود بیانگر خصیصه های محلی و ناحیه ای است.

۸- وظایف جغرافیدانان

- ۱- دانستن این که چه چیزی در کجاست و چرا؟
- ۲- مطالعه ی ویژگی های خاص هر منطقه ، چهره های مسلط و گسترده و همه جانبه ی آن
- ۳- بررسی تغییرات مکانی و مراحل دوره های آن در طول زمان
- ۴- توجه به پراکندگی عناصر و روابط متقابل میان پدیده ها در فضای

معین

۸- وظایف جغرافیدانان

۵- علاوه بر مطالعه ی پراکندگی پدیده ها ، به شکل و نوع آنها با توجه به وسعت خاک توجه شود

۶- نوع ، شکل ، تراکم و نقش پدیده ها برای جغرافیدانان ارزش بسیاری دارد

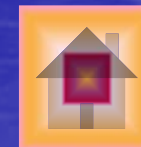
۷- بهره گیری از اصول و قوانین اکولوژیکی برای دست یابی به اصول حاکم بر پدیده های جغرافیایی

۸- مطالعه ی عمل و عکس العمل میان انسان و محیط طبیعی

۸- وظایف جغرافیدانان

- ۹- مطالعه ی وحدت و تجانس میان پدیده ها در فضای معین به منظور یافتن ارتباط منطقی و علمی میان آنها
- ۱۰- توجه به نوع بهره برداری انسان از زمین
- ۱۱- اهمیت به حفظ ، نگهداری و بهره برداری از منابع محیط طبیعی برای رسیدن به توسعه ی پایدار

۸- وظایف جغرافیدانان

۱۲- نمایش چهره های سطح سیاره ی زمین بر روی نقشه ها و کره های جغرافیایی و استفاده از اصول ریاضی و آمار ، عکس ها و تهیه ی مدل ها برای تجزیه و تحلیل و شرح و بیان پدیده های جغرافیایی

فصل دوم ، مفاهیم ناحیه ای

- ۱- مفهوم ناحیه
- ۲- ناحیه از دیدگاه جغرافیدان
- تعاریف ناحیه
- ۳- عوامل طبیعی و تقسیمات ناحیه ای
- ۴- عوامل جغرافیایی و شناخت ناحیه
- ۵- کانون های ناحیه
- ۶- شناخت حدود و مرزهای ناحیه
- ۷- ارزش و اعتبار نقش های ناحیه
- ۸- روش قدیم و جدید در جغرافیای ناحیه ای
- ۹- نمونه هایی از نواحی جغرافیایی جهان
- ۱۰- خرده نواحی و ...
- ۱۱- ارزش مفاهیم ناحیه ای
- ۱۲- انتقاد به مفاهیم ناحیه ای
- ۱۳- قبول و تایید مفاهیم ناحیه ای
- ۱۴- جغرافیای سیستماتیک
- ۱۵- تفاوت های جغرافیای سیستماتیک و ناحیه ای

۱- مفهوم ناحیه

اگر گفته ی هارتشون را قبول کنیم که : تفاوت های موجود میان مکان ها از مفاهیم اصلی جغرافیاست. در این صورت انسان قادر نیست که پدیده های جغرافیایی را به طور پراکنده و مجزا مطالعه کند. پس لازم است که همه ی خصیصه های طبیعی و انسانی به طور یک جا و هم شکل در واحدهای معین و محدود به نام ناحیه ارزیابی شوند.

۱- مفهوم ناحیه

انسان به عنوان عنصر اصلی یک ناحیه در جغرافیا به همه ی پدیده های طبیعی و فرهنگی در غالب های معین اعتبار می بخشد.
در مطالعات ناحیه ای خط غیر مستقیم بیش از خط مستقیم عمومیت دارد.

واحدهای جغرافیایی را بدون توجه به مرزهای سیاسی ، ایالتی و حتی ساحلی انتخاب و بررسی می کنند.

۱- مفهوم ناحیه

هر ناحیه ی جغرافیایی مثل یک عکس روشن و جالب به صورت
چیزی زنده و جاندار ظاهر خواهد شد.

۲- ناحیه از دیدگاه جغرافیدان - تعاریف ناحیه

در این بخش برخی از تعاریف ناحیه را از دیدگاه جغرافیدانان بیان می کنیم:

- ۱- بخشی که چهره های مشابه ظاهری در سراسر آن ویژگی خاص بوجود آورد ، بطوری که از بخش های مجاور متفاوت باشد.
- ۲- بخشی که از وحدت و تجانس ویژه ای برخوردار باشد و این وحدت ممکن است بصورت طبیعی یا انسانی بوجود آمده باشد.

۲- ناحیه از دیدگاه جغرافیدان – تعاریف ناحیه

۳- زمینی که در آن یک نوع ویژگی انسانی و در نتیجه سازگاری با محیط بدست آمده است.

۴- یک بخش جغرافیایی که آن را ابتدا وحدت اقتصادی و فرهنگی و سپس مرز تفکر، تعلیم و تربیت، تفریحات و ... از سایر بخش ها جدا می سازد.

۲- ناحیه از دیدگاه جغرافیدان – تعاریف ناحیه

۵- زمینی که در سراسر آن اوضاع طبیعی خاصی تجربه ی زندگی اقتصادی ویژه ای می گردد.

۶- بخشی که ترکیب عوامل محیطی و دموگرافیکی آن ، ساختمان اقتصادی و اجتماعی هماهنگ و موزونی را خلق کند.

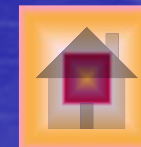
۲- ناحیه از دیدگاه جغرافیدان - تعاریف ناحیه

۷- بین قاره و روستا سرزمینی قرار می گیرد که گاهی بزرگ تر از یک ایالت و گاهی کوچک تر از آن است.

۸- سرزمینی که هر دو بخش طبیعی و فرهنگی آن از سرزمین های مجاور متفاوت است.

از مجموع تعاریف فوق می توان نتیجه گرفت :

هر گاه بخشی از سیاره ی زمین دارای چنان چهره هایی باشد که به وسیله ی عامل و یا عواملی به

۲- ناحیه از دیدگاه جغرافیدان – تعاریف ناحیه

اگر منطقه ای که به درجه ای از وحدت و هماهنگی برسد که از بخش های مجاور خود متفاوت باشد ، ناحیه خوانده می شود.
یعنی این که **وحدت یابی** اساس هر ناحیه ی جغرافیایی است.

مفهوم اصلی جغرافیا از دو عنوان بسیار مهم تشکیل شده است :

- ۱- واحدهای مکانی با همه ی خصیصه ها
- ۲- ناهماهنگی های موجود در میان مکان ها

علم جغرافیا با دو نوع پدیده سروکار دارد :

- ۱- پدیده های طبیعی
- ۲- پدیده هایی که در نتیجه ی روابط متقابل انسان و محیط بوجود می آیند.

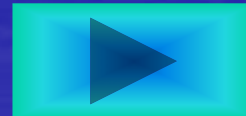
این دو پدیده در واقع از یکدیگر جدا نیستند یعنی این که عمل انسان و میدان عمل او از تولد تا مرگ در محیط انسان ساخت اتفاق می افتد. جغرافیا به همه ی پدیده هایی که با هم در داخل یک مکان و تحت شرایط و اصول معینی قرار دارند نظم و اعتبار می بخشد و روابط منطقی بین این پدیده ها را برقرار می سازد. به بیان دیگر : ترکیب عوامل بی روح و همساز محیطی با پایگاه فرهنگ انسانی جنبش و فعالیت جغرافیایی به وجود می آورد.

جغرافيا و سير تكوينى آن

۱- مفهوم جغرافيا

۲- سير تكوينى جغرافيا

واحدهای مکانی با همه ی ویژگی هایشان

مفاهیم اصلی علم جغرافیا

نا همابهنگی های موجود در میان مکان ها

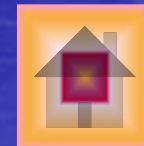
پدیده های طبیعی

پدیده های مورد مطالعه در جغرافیا

پدیده هایی که در نتیجه یروابط انسان و طبیعت به وجود می آیند

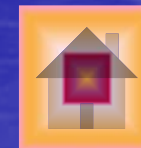
مکان جغرافیایی = پدیده های طبیعی ← پدیده های انسانی

۱- جغرافیا در عصر یونان باستان :

در این دوران تخصص در مشاهده و مهارت در تفصیر و بیان که خود از سنت های قدیمی علم جغرافیا است رواج داشت.

۲- دوره ای که برو و مشاهده کن ارزش علمی یافت و سوالاتی از قبیل :
کدام آب و هوا برای کشاورزی مناسب تر است ؟ مطرح شد.

۳- جغرافیا در دوره ی اسلامی :

شالوده جغرافیای اسلامی عملاً ، بر اساس سنت یونان بود.
آثار جغرافیایی دوره ی اسلامی در قرن سوم و چهارم را
می توان به دو دسته ی اصلی تقسیم کرد :

۱- مکتب عراقی

الف) مطالعاتی که بغداد را مرکز عالم قرار دادند.

ب) مطالعاتی که مکه را مرکز عالم قرار دادند.

۲- مکتب بلخی

از جغرافیدانان برجسته ی مکتب عراقی می توان از : ابن خرداد
ابن فقیه ، یعقوبی ، قدامته بن جعفر کاتب و مسعودی نام برد.
مکتب بلخی شامل دانشمندانی است از قبیل : اسطخری ، ابن حوقه و
مقدسی.

۴- انجمن های جغرافیایی

جهش بزرگ در تحولات علم جغرافیا با تشکیل انجمن جغرافیایی انگلستان
۱۸۳۰ بوجود آمد.

۵- جغرافیا در عصر حاضر

در عصر ما جغرافیا نه در ردیف علوم طبیعی و نه در ردیف علوم انسانی است ، بلکه از هر دو بخش علم متأثر است و به هر دو به یک میزان نیاز دارد.

لازم به ذکر است که اکنون جغرافیای انسانی بیش از جغرافیای طبیعی مورد تاکید است و جغرافیای انسانی گرا که به ویژگی های فرهنگی اهمیت می دهد و در برابر مکتب جبر جغرافیایی قرار دارد.

توجه به عوامل فرهنگی
در مقابل جبر جغرافیایی از ۱۹۴۰ توجه به
ارزش های فرهنگی

از ۱۸۳۰ میلادی تهیه ی
آمار و اطلاعات و اکتشافات
جغرافیایی برای اهداف استعماری

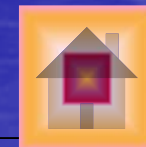
اهمیت یابی جغرافیای
ناحیه ای و توصیفی

طرح سوالات در مورد
رابطه ی پدیده ها تخصص در مشاهده
تفسیر در بیان

یونان
باستان

دوره
اسلامی

عصر
حاضر

جغرافیا علم پراکندگی است (مارت):

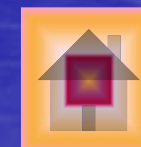
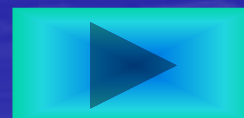
در این تعریف تاکید بر علل پراکندگی است و نقشه نیز وسیله ی اصلی جغرافیا است و هدف جغرافیدان بیان عوامل و حقایق روی آن است.

جغرافیا علم روابط متقابل است (گریفیت تیلر):

به بیان دیگر در شناسایی پدیده ی حیات و عوامل ناشی از آن در نواحی جغرافیایی ، همکاری علوم طبیعی و اجتماعی ضروری است.

مورد تاکید	نام جغرافیدان	تعریف	مکتب
رابطه ی انسان با محیط	هارلن باروز	جغرافیا علم اکولوژی انسانی است.	اکولوژی جغرافیای ناحیه ای
رابطه ی انسان با محیط	هارتسون	جغرافیا ویژگی های متغیر مکانی از مکان دیگر را بعنوان جایگاه انسان مطالعه میکند.	
رابطه ی انسان با محیط	پرستمن جمز	جغرافیا در صدد تفسیر مفهوم و اهمیت تشبیهات و اختلافات مکان ها با توجه به رابطه ی علت و معلولی است.	
رابطه ی انسان با محیط	مارت	جغرافیا علم پراکندگی است	نقشه وسیله ی اصلی
علل پراکندگی پدیده ها	گریفیت تیلر	جغرافیا علم روابط متقابل است	جغرافیا علم ترکیبی

تعريف جغرافياى طبيعى

تقسيمات جغرافياى طبيعى

استمپ جغرافیدان معروف انگلیسی جغرافیای طبیعی را این گونه
تعریف می کند:

جغرافیای طبیعی یعنی مطالعه جغرافیایی از چهره های طبیعی
سیاره ه زمین.

این رشته از جغرافیا به تجزیه و تحلیل و سنجش پراکندگی اشکال
زمین ، آب و هوا ، آبها ، خاک ها و سایر پدیده ها می پردازد.

۱- ژئومرفولوژی :

این شاخه از جغرافیای طبیعی از اشکال زمین – پیدایش ،
تکوین و پراکندگی آنها بحث می کند.

۲- کلیماتولوژی :

به طبقه بندی و پراکندگی انواع آب و هوا و نقش آنها در عوامل
محیط طبیعی بویژه در مقیاس جهانی توجه دارد.

۳- جغرافیای خاک ها :

به بررسی عوامل و مراحل تشکیل خاک ، عوامل آلی و غیر آلی در آن و نقش آب و هوا در خاک ، بهره برداری و پراکندگی انواع خاک می پردازد.

۴- اقیانوس شناسی :

بررسی عملی پدیده هایی است که اختصاص به اقیانوس های سیاره ی زمین دارد.

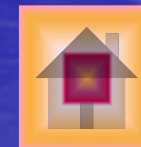

۵- بیوژئوگرافی :

مطالعه ی جغرافیایی است از پراکندگی حیوانی

و گیاهی در خشکی های سیاره زمین و شامل

دو بخش جغرافیای حیوانی و گیاهی است.

تعاریف جغرافیای انسانی :

- مطالعه ی جغرافیا از چهره ها و پدیده های سطح

سیاره زمین که مستقیما با انسان و فعالیت های او در ارتباط است.

- تجزیه و تحلیل پراکندگی انسان و فعالیت های اجتماعی ، فرهنگی ،

اقتصادی و سیاسی او..

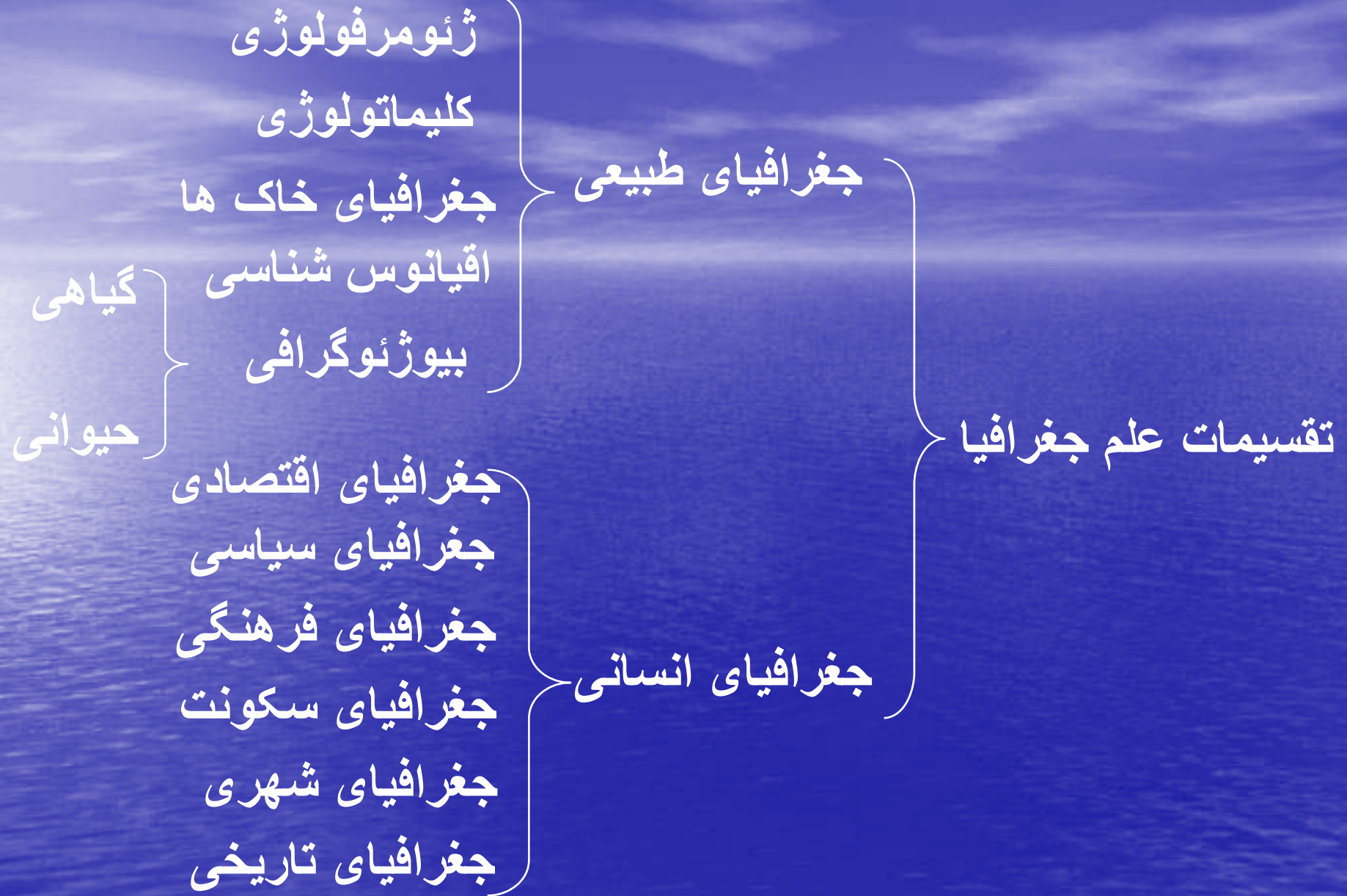
با توجه به این دو تعریف می توان گفت در جغرافیای انسانی دو دسته عوامل مورد مطالعه می باشد :

۱- عواملی که انسان توسط آنها قادر است بخش هایی از سطح سیاره ی زمین را شکل دهد.

۲- عواملی که بخش هایی از سطح زمین توسط آنها شکل پذیرفته است.

تقسیمات جغرافیای انسانی

۱- جغرافیای اقتصادی :

به مطالعه ی پراکندگی فعالیت های انسانی در تولی ، مصرف و خدمات می پردازد.

۲- جغرافیای سیاسی :

از واحدهای سیاسی و نقش فعالیت های در مسائل جغرافیای انسانی و اقتصادی بحث می کند.

۳- جغرافیای فرهنگی :

به بررسی پراکندگی جمعیت و فرهنگ آنها می پردازد و از اصول و قواعد مربوط به آنها بحث می کند.

۴-جغرافیای سکونت :

از تکوین ، وسعت ، شکل ، نقش و نوع پراکندگی ساختمان ها و بناهای روستایی و شهری که برای سکونت و بهره گیری های اقتصادی او ساخته شده است بحث می کند.

۵-جغرافیای شهری:

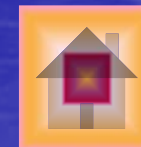
از پراکندگی شهرها و علت وجودی آنها ، و نیز مورفولوژی ، وسعت ، نقش ، بهره برداری از زمین های داخل شهر ، نقش یابی مناطق شهری ، توسعه شهر و نتایج آن ، حوزه نفوذ شهر و بالاخره

مسائل و مشکلات شهر در زمان حال و آینده بحث می کند.

۶-جغرافیای تاریخی:

تاثیرات محیط جغرافیایی را در پدیده های تاریخی مورد توجه قرار می دهد.

۱- مفهوم پس آیند

همه بازآفرینی ها در جغرافیا به شرایط آب و هوا بستگی دارد. پس لازم به ذکر است ضوابط و معیار های جغرافیای انسانی در سطوح وسیع تر و گسترده تر بر مبنای آب و هوا تعیین می گردد.

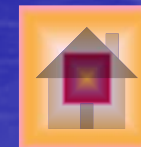
۲- مفهوم ناحیه ای و واحدهای جغرافیایی

در قسمت های مختلف یک سرزمین که از وحدت کامل طبیعی برخوردارند، چهره های گوناگون فرهنگی ظاهر می شود و یا این که فرهنگ ویژه ای در واحدهای طبیعی گوناگون گسترش می یابد

عوامل اصلی تعیین ویژگی های ناحیه ای شامل :

۱- وحدت و تجانس در عوامل اصلی و مهم ناحیه

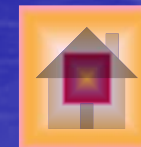
۲- مرزهای ناحیه و تفاوت های آن با مرزهای نواحی مجاور می باشد

نواحی جغرافیایی از سازگاری و همسازی جامعه‌ی انسانی با محیط طبیعی بوجود می‌آیند. مانند ناحیه‌ی پنبه خیز آمریکا و پامپای آرژانتین.

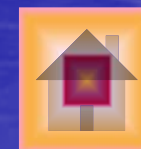
برای شناخت هر ناحیه ، شناخت عوامل زیر ضروری است :

- ۱- عوامل طبیعی ۲- جمعیت و ویژگی های آن ۳- اکولوژی ناحیه ای
- ۴- چهره های فرهنگی

۳- مفهوم مرکز جاذبه ی جغرافیایی

مراکز جذب جغرافیایی ، کانون های جغرافیایی هستند که از همسازی شرایط خاص طبیعی و فرهنگی جوامع انسانی ، ارزش و اعتبار خاص نسبت به سایر مکان ها یافته اند.

۴- مفهوم تخریب و بنا

انسان و طبیعت دو عامل مهم فرسایش و دگرگونی در سیاره ی زمین هستند.

انسان جنگل ها و علفزارها را از بین می برد و مسیر رودخانه ها را تغییر می دهد و کوه ها را به نفع خویش به خدمت می گیرد. طبیعت نیز کوه های جدید می سازد و با عمل فرسایش چهره های نو می سازد.

۴- مفهوم تخریب و بنا

نوسانات محوری محل قطب جغرافیایی ، هم مناطق جدید آب و هوایی و هم حیات گیاهی و حیوانی منطبق با این دگرگونی بوجود می آورد.

پدیده های جغرافیایی سیاره ی زمین متبا توسط عوامل انسانی و طبیعی در معرض تحول و دگرگونی هستند.

۵- مفهوم پراکندگی

پراکندگی پدیده های انسانی و طبیعی از نظر نوع و شکل در نواحی جغرافیایی به صورت نامساوی می باشند.

بنابر این در جغرافیا علل ظهور و پیدایش ، تکوین و یا عدم وجود پدیده ها در مقیاس ناحیه ای مورد مطالعه است.

۷- مفهوم جغرافیایی

هر یک موضوعات و مسائل مورد توجه علوم اجتماعی ، زمین شناسی ، زیست شناسی ، جامعه شناسی و غیره مورد توجه جغرافیدانان نیز هست. با این تفاوت که این مسائل و موضوعات در رابطه و در وابستگی میان انسان و عوامل محیط طبیعی یا انسانی مورد توجه است

طبیعت

انسان

دگرگونی سیاره زمین

تغییر شکل چشم اندازها

مناطق آب و هوایی جدید

تغییر پوشش گیاهی

زندگی حیوانی جدید

دگرگونی سیاره ی زمین
وباز آفرینی چشم اندازها

وحدت و تجانس در عوامل اصلی
و مهم ناحیه

مرزهای ناحیه و تفاوت های آن
با مرزهای نواحی مجاور

عوامل اصلی تعیین
ویژگی های ناحیه

عوامل طبیعی

جمعیت و ویژگی های آن

اکولوژی ناحیه

چهره های فرهنگی

عوامل ضروری مورد مطالعه
برای شناخت ناحیه

عملکرد همه جانبه ی خصیصه های فرهنگی تحت عنوان **چشم انداز فرهنگی** مطالعه می شود.

بطور کلی باید گفت که توانایی فرهنگی و حدود تکنولوژی جوامع انسانی تنها در چشم اندازهای فرهنگی منعکس می شود.

و علمی ترین راه بررسی های جغرافیایی هنگامی امکان پذیر است که محقق بتواند، چشم اندازهای طبیعی و فرهنگی را با توجه به رابطه ی متقابل آنها مطالعه نماید و نتیجه گیری های خود را با تدوین اصول و قوانین کلی در قالب ناحیه ای و محلی همراه سازد.

چرا میان عوامل طبیعی ، ناهمواری ها بیش تر از همه برای تعیین
مرزهای ناحیه مورد توجه می باشند؟

زیرا ناهمواری ها می توانند حدود و مرزهای قابل اعتمادی را جهت
نواحی جغرافیایی ترسیم نمایند.

علل تاکید و توجه زیاد به ناهمواری های ناحیه ای در مطالعات
جغرافیایی را می توان به شرح زیر خلاصه کرد:

۱- تغییرات ناهمواری ها نسبت به سایر عوامل جغرافیایی نامحسوس تر
است.

۲- شناخت مرزهای نواحی و تعیین حدود آنها بر مبنای ناهمواری ها به
آسانی انجام می شود.

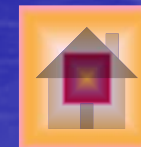
۳- ناهموازی ها در شرایط آب و هوایی تاثیر عمیق دارند و آب و هوا نیز در نوع خاک و پوشش گیاهی ، دوره های یخبندان و نوع فعالیت های انسانی موثر می افتد و یک گره خوردگی جغرافیایی به وجود می آورد هنگامی شناخت و تعیین حدود ناحیه می تواند دقیق و عملی باشد که به عوامل مستقل و یا مرکب جغرافیایی که شخصیت و اعتبار مکان جغرافیایی را بطور روشن از مکان های مجاور متمایز می سازد ، تاکید شود.

عوامل مهم در انتخاب ناحیه و شناخت حدود مرزهای آن عبارتند از :

۱- ساختمان زمینی ، ناهمواری ها ، آب و هوا ، نوع خاک ، پوشش گیاهی ، زندگی حیوانی و ...

۲- گاهی این عوامل قوام و باهم و هماهنگ عمل می کنند و به کمک هم نقش ناحیه ای را ایفا می کنند.

۳- امروز شناخت ناحیه بیش تر بر مبنای ویژگی های کانون های ناحیه ای صورت می گیرد و مرزهای ناحیه حداقل به هنگام شناخت حدود خرده نواحی به یک عامل جغرافیایی که به آن اعتبار و شخصیت داده شده توجه می شود.

۴- گاهی نوع بهره برداری از زمین در مقیاس بزرگ مثلا در سطح یک کشور می تواند ملاک تعیین ناحیه باشد. در مورد شهرها نیز چنین است. یعنی هر ناحیه ی شهری با ویژگی های خاصی شناخته می شود.

۵- کانون های ناحیه

اگر بخواهیم برای شناخت کانون های ناحیه ای تنها به یک عامل جغرافیایی بسنده کنیم

بخصوص اگر واحد مورد مطالعه کم وسعت باشد بهتر است به این طریق عمل کنیم :

۱- نا همواری ها به وسیله ی مشخصات پستی و بلندی ها تعیین حدود گردد.

۲- آب و هوا با توجه به درجه حرارت و ریزش های جوی و فشار هوا مشخص شود.

۳- خاک با توجه به نوع برش های آن تعیین حدود شود.

۴- پوشش گیاهی به لحاظ نوع گونه ها تعیین شود.

۵- جمعیت و میزان تراکم آن در یک ناحیه ی فرهنگی محاسبه شود.

بطور کلی تشابه و هماهنگی خاصی که در هر **کانون ناحیه ای** مشاهده می شود در سایر نقاط آن ضعیف تر می باشد.

بین دو **کانون** در دو **ناحیه ی** مختلف تضاد و نابرابری به حد اکثر می رسد.

۶- شناخت حدود و مرزهای ناحیه

لازم است در نواحی کشاورزی ملاک ها و معیارهای مطمئنی انتخاب شود تا نواحی بر طبق اصول و موازین جغرافیایی شناخته شوند.

مهمترین معیارهای تعیین حدود نواحی جغرافیایی :

۱- تعیین حدود قطعاتی از زمین به عنوان ناحیه بر اساس تولیدات ، فرآورده ها و محصولات که با تسلط بر پایگاه های فرهنگی جوامع انسانی ویژگی و امتیاز خاصی را نشان می دهند. مانند زیتون ، گندم و انگور در نواحی مدیترانه ای

۲- نوع کشت و گسترش حیات حیوانی با توجه به شرایط آب و هوا ، نوع خاک ، میزان مصرف و روش های بهره برداری از زمین.

۳- پراکندگی یک حیوان یا یک محصول در پهنه های وسیع تر و گسترده تر از سایر حیوانات و محصولات مانند ناحیه ذرت خیز آمریکا

۴- گاهی به ناچار جغرافیدان در قدم اول برای شناخت ناحیه برمبنای کشت به میزان فروش و صادرات محصولات ناحیه توجه می کند.

۷- ارزش و اعتبار نقش های ناحیه

آگاهی از نقش های یک ناحیه و خصیصه های جغرافیایی آن می تواند نتایج زیر را به دنبال داشته باشد:

۱- می توان قسمت های مختلف یک کشور و یا یک ناحیه را به بخش هایی با نقش های معین تقسیم کرد.

۲- ممکن است فعالیت های انسانی در هر یک از این بخش ها با نقاط و نواحی مجاور متفاوت باشد.

۳- نقش ناحیه بیش از خود ناحیه در معرض تحولات و تغییرات قرار دارد.

۴- گاهی نقش خرده ناحیه است که به ناحیه ارزش و اعتبار می بخشد که خود ناحیه فاقد آن است.

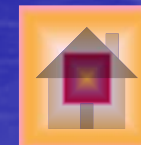
۵- در علم جغرافیا نواحی طبیعی ، جغرافیایی ، نقش ناحیه ، نواحی
شهری ، سیاسی ، دفاع ملی ، برنامه ریزی و نواحی اداری و صنعتی
مفاهیم جدا از یکدیگر دارند.

۸- روش قدیم و جدید در جغرافیای ناحیه ای

الف) روش قدیم

ب) روش جدید

الف) روش قدیم

- ۱- قبول چهره های ظاهری در مطالعت ناحیه ای
- ۲- تاکی بر عوامل ثابت و نامتغیر ناحیه
- ۳- حق تقدم در مطالعه ی نواحی دور دست
- ۴- تشویق به حفظ مطالب بدون توجه به مسائل جغرافیایی
- ۵- عدم توجه به نتایج مطالعات و دوری از تدوین اصول و قوانین جغرافیایی

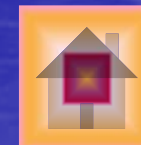
ب) روش جدید

- ۱- بهره گیری از حد اکثر امکانات در مطالعات ناحیه ای
- ۲- تحقیق و عمق فکری در چهره های ظاهری
- ۳- اولویت دادن به عوامل متغیر و نا ثابت
- ۴- تشویق به تحقیق در تحصیل و مطالعه ی جغرافیای ناحیه ای
- ۵- توجه کامل به نتایج بدست آمده ، عمومیت دادن آنها در سطوح ناحیه ای و تدوین اصوا و قوانین جغرافیایی.

۱۰- خرده نواحی و ویژگی های آن

هر ناحیه در بطن خود دارای خرده نواحی متعددی است.
تجانس و هماهنگی مسائل جغرافیایی در خرده نواحی بیش از خود
ناحیه است.

۱۱- ارزش مفاهیم ناحیه ای

مفاهیم ناحیه ای کاربرد وسیعی در مطالعات و برنامه ریزی های اجتماعی و اقتصادی و سیاسی دارد که می توان آنها را به شرح زیر خلاصه کرد:

۱- طرح های حکومتی ، برنامه ریزی های ناحیه ای ، توسعه اقتصادی ، برنامه ریزی های جمعیتی و بهداشتی ، طرح های ایجاد مسکن ، کاربری زمین و استفاده از منابع زمینی بدون مفاهیم ناحیه ای ممکن نیست.

۲- در زمان جنگ مسائل دفاعی ، جابجایی کار و صنعت ، تهیه ی مراکز تجهیزات جنگی و آمادگی نیروهای انسانی بر اهمیت و ارزش مفاهیم ناحیه ای می افزاید.

۳- شناخت سیاره زمین و چهره های گوناگون جغرافیایی آن بدون تقسیم بندی آن به واحدهای معین و مطالعه ی علمی و عملی آن امکان پذیر نیست.

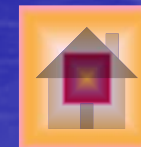
همچنین شناخت کشورها بخصوص کشورهای دارای وسعت زیاد مانند آمریکا و شوروی که دارای ویژگی های جغرافیایی طبیعی و انسانی متفاوتی هستند بدون تقسیم بندی آنها به نواحی و بخش های مختلف امکان پذیر نیست.

۱۲- انتقاد به مفاهیم ناحیه ای

عده ای از محققین با توجه به مبنا و اصول مطالعات ناحیه ای نظریات زیر را مطرح کرده اند:

- ۱- تعیین مرزهای نواحی بسیار پیچیده و دشوار است.
- ۲- دو ناحیه ی کاملاً متشابه و هماهنگ نمی توان یافت.

۳- بهره وری از صنایع و بوجود آوردن نقش های جدید، هماهنگی و یکپارچگی ناحیه را ممکن است تغییر دهد.

۴- مفاهیم ناحیه ای فقط در نقاط کاملا مجزا و مستقل از سایر نقاط و یا مکان های دارای انزوای جغرافیایی صادق است آن هم در عوامل ثابت و نامتغیر آنها.

۵- پیدا کردن مرزهای نواحی در روی نقشه های جغرافیایی آسان تر از سطح زمین است.

۶- نواحی وسیع مثل نواحی پنبه خیز و ذرت خیز آمریکا در همه ی نقاط خود کاملا متجانس و متشابه نیستند.

۷- واحدهای سیاسی را نمی توان نواحی جغرافیایی نامید هر چند آمار و اطلاعات جغرافیایی بر اساس همین واحدها تنظیم شده است.

۸- توضیح ، شرح ، جمع آوری اطلاعات ، تحقیق و تجزیه و تحلیل تمام عوامل یک ناحیه از عهده و توان یک نفر خارج است. ممکن است یک ناحیه ی جغرافیایی به چند خرده ناحیه تقسیم شود و هر یک دارای نقش های جداگانه ای باشد که کلیت و اصلیت ناحیه را بهم بزند. برای شناخت چنین ناحیه ای معیارها و ملاک های زیادی لازم است.

۱۳- قبول و تایید مفاهیم ناحیه ای

غالباً میان ناحیه و نقش آن هماهنگی خاصی مشاهده می شود.
خودآشکاری برخی پدیده ها بر روی زمین مشخصات ناحیه ای را به
نظر پژوهنده می رساند.

در مرزهای آب و هوا، نوع خاک، پوشش گیاهی و بهره برداری از
زمین بهم پیوستگی و ترکیب خاصی را نشان می دهد.

تفاوت های روشن بین ناحیه ی مورد مطالعه و مرزهای نواحی مجاور دیده می شود.

غالباً از ارتفاعات بلند نیز مشخصات و نقش ناحیه معلوم می شود. جغرافیدان به ناچار باید از تخصص ، تجارب و تحقیقات ناحیه ای بهره مند شود تا بتواند چهره ی ترکیبی ناحیه ی مورد نظر را نشان دهد. و

۱۴- جغرافیای سیستماتیک

جغرافیای سیستماتیک همه ی مطالب جغرافیایی با شاخه ها و تقسیمات آن ها داراست یعنی هدف های کلی و عمومی جغرافیا را به سادگی و کلیت خاصی بیان می کند.

به دلایل زیر در جغرافیای سیستماتیک یادگیری و تدوین اصول آسانتر و عملی تر می شود:

۱- حدود پدیده ها و موضوعات جغرافیایی کاملا مشخص و معین است

۲- کشف رابطه ی علت و معلولی در جغرافیای سیستماتیک آسان
تر و عملی تر است

۳- هر بخشی از جغرافیای سیستماتیک به موضوع و عامل
جغرافیایی معینی اختصاص دارد.

۹- نمونه هایی از نواحی جغرافیایی جهان

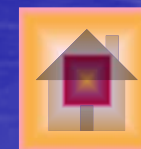
۱- یک ناحیه ی شکار و ماهی گیری :

در جنوب غربی گرینلند انسان در چندین نوع شکار ، ماهی گیری و بهره برداری از حیوانات غیر اهلی شرکت دارد با وجود این پایگاه های فرهنگی مردم بقدری و نا شکوفا است که هنوز نتوانسته است زندگی بهتری را برای اغلب مردم ناحیه تدارک بیند. طبیعت خشن مانع تکامل اقتصادی ، شکوفایی فرهنگی و فراهم نمودن غذای کافی بوده است.

۲- یک ناحیه جنگلی

بخش عظیمی از حوزه آمازون به درخت هوا اختصاص دارد. هنگام ریزش باران های سنگین تهیه کنندگان کائوچو در شهرهای کوچک نظیر اکتوس و مانائوس اقامت می کنند و زمانی که بارندگی زیاد نیست یعنی در فصل خشک ناحیه ، کارگران کار خود را آغاز می کنند و در بخش های معینی از حاشیه ی

جنگل به وسعت سه تا پنج کیلو متر سکونت کرده و در داخل و در داخل پناه گاه های موقتی تهیه شده از گیاهان زندگی می کنند. در محل سکونت کارگران رودهای ناحیه جریان دارند که ایست گاه های مخصوص قایق ها و مراکز تهیه ی کائوچو نیز در همین محل بوجود می آید.

کارگران در شرایط ناسالم جنگل سه یا چهار روز در هفته در ساعات محدودی کار می کنند و محصول بدست آمده را توسط قایق ها به مراکز معین حمل می کنند.

در این ناحیه عوامل طبیعی زندگی ویژه ای را بوجود آورده است یعنی چشم اندازهای جغرافیایی در این ناحیه ناشی از همراهی انسان و طبیعت می باشد.

۳- یک ناحیه استپی

استپ های قیر قیز شامل بخش های بزرگی از زمین های کم ارتفاع آسیای مرکزی است که میان دریای خزر و ارتفاعات تیان شان واقع شده است. بخش شرق آن تا مجاورت سین کیانگ چین ادامه دارد و خود ناحیه نیز در جمهوری قیرقیزستان قرار دارد.

این ناحیه ی وسیع دارای آب و هوای گوناگونی است و پوشش گیاهی نیز ناچیز و پراکنده کوتاه قد و به صورت علفزارهای استپی است.

۱۵- تفاوت های جغرافیای سیستماتیک و ناحیه ای

جغرافیای سیستماتیک	جغرافیای ناحیه ای
موضوعات در سطح جهانی است	موضوعات در سطح ناحیه ای است
از یک یا چند موضوع بحث می کند	جنبه ی کیفی دارد و از موضوعات پیچیده و مبهم وابسته بحث می کند
دارای اصول و نظم معینی است از متخصصین مختلف کمک می گیرد	اصول معینی ندارد
از موازین علمی ، آزمایش و سنجش و تعمیم استفاده میکند	بیشتر توصیفی است

فصل سوم

۱- سابقه ی تاریخی مطالعات

فرهنگی در جغرافیا

۲- نقش فرهنگی

۳- ارزش های فرهنگی

۴- چهره های فرهنگی در

مطالعات جغرافیایی

۵- تحول فرهنگ ها

۶- جایگاه جغرافیای

فرهنگی در علم جغرافیا

۷- روش های مطالعه در

جغرافیای فرهنگی

۱- مسابقه ی تاریخی مطالعات فرهنگی در جغرافیا

تا اوایل قرن بیستم به دلیل حاکمیت تفکر جبر جغرافیایی و پذیرش تاثیر صد در صد و قاطع عوامل طبیعی در ساخت محیط های جغرافیایی سهم ویژگی های فرهنگ انسانی در مطالعات جغرافیایی بشدت محدود و اندک بود.

زمین رفتارها و فعالیت های انسانی را دیکته نمی کند ، بلکه فقط می تواند امکاناتی فراهم آورد تا جوامع انسانی آن را اختیار و انتخاب کنند. نوع و شکل زندگی انسان در در قالب امکانات فرهنگی او خلاصه می شود و محیط ها جغرافیایی و نقش یابی خود را از فرهنگی انسانی طلب می کنند.

۲- نقش فرهنگی

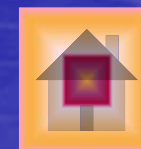
شاید بهترین راه مطالعه نواحی فرهنگی ، مطالعه ی استان یا ایالت باشد . زیرا در این تقسیم بندی غالباً یک یا چند عامل فرهنگی مورد توجه بوده است. بنابر این با همه ی پیشرفت های فکری انسان ، هنوز هم ناسیونالیسم ایالتی عامل چشم گیر در جغرافیای فرهنگی است.

بنابر این بهترین راه مطالعه ی نواحی فرهنگی استفاده از تقسیم بندی کشورها بر اساس استان ها است زیرا:

۱- این تقسیم بندی قالباً براساس یک یا چند عامل فرهنگی صورت گرفته است.

۲- تجزیه و تحلیل کانون های فرهنگی و اقتصادی ناحیه ای ، نوع استقرار انسان و اشکال پایگاه های فرهنگی بر اساس مطالعه ی استان ها به دلیل وحدت و کثرت عوامل فرهنگی عملی تر و آسان تر می باشد.

۳- ارزش های فرهنگی

در این رابطه طرح سوالات زیر برای سنجش و ارزیابی نواحی فرهنگی ضروری است :

- ۱- ارزش های مشترک مردم ناحیه ی فرهنگی کدام است ؟
- ۲- عملکرد ارزش های فرهنگی در رابطه با عوامل محیط طبیعی چگونه است ؟
- ۳- چرا و چگونه این ارزش ها دگرگون شده اند؟

۴- نقش عوامل محیط طبیعی در بر هم زدن وحدت فرهنگی ناحیه و

کاستن از ارزش آن

چیست؟

۵- اثرات و عکس العمل های ارزش های فرهنگی یک ناحیه در تماس با

سایر نواحی

فرهنگی چه نتایجی در محیط های جغرافیایی می تواند بوجود آورد؟

۴- چهره های فرهنگی در مطالعات جغرافیایی

سطوحی از سیاره ی زمین که توسط اعمال انسانی تغییر شکل می یابد
چهره ی فرهنگی
خوانده می شود.

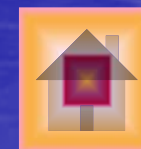
اگر ارزش های فرهنگی یک جامعه در سطوح تکامل یافته ای قرار گیرد ،
چهره های
فرهنگی آن نیز روشن گر امتیازات یک فرهنگ پیشرفته خواهد بود.

بهره برداری هوشمندانه ی انسان از سیاره زمین ارزش و اعتبار فرهنگی

او را بیان

می کند و این واقعیت در چهره های فرهنگی ناحیه منعکس می باشد.

۵- تحول فرهنگ ها

دو عامل بیش از همه در تحول و دگرگونی فرهنگ جوامع انسانی موثر است :

۱- اختراع و نوآوری :

اختراع وسائل مختلف و ایجاد امکانات تازه در داخل جامعه ، شکل و نوع زندگی را تغییر می دهد و شاید تمامی نسوج قبلی فرهنگ ناحیه را از بین ببرد و شکل جدیدی به آن ببخشد.

۲- پراکندگی جغرافیایی فرهنگ ها :

برخوردهای میان دو فرهنگ ، دو جامعه و مردم نواحی مختلف به انتشار جغرافیایی فرهنگ های سازنده در سیاره ی زمین کمک می کند و نواحی معینی را تحت تسلط خود در می آورند.

۶- جایگاه جغرافیای فرهنگی در علم جغرافیا

عده ای از جغرافیدانان ، عنوان جغرافیای فرهنگی را به همه ی بخش های جغرافیا به غیر از رشته های جغرافیای طبیعی اطلاق می کنند. اما برخی دیگر هدف های جغرافیای فرهنگی را مطالعه نواحی فرهنگی و تکنولوژی جوامع می دانند.

موضوعات جغرافیای فرهنگی نیز مانند همه ی عوامل جغرافیایی ثابت و پایدار نیست زیرا شکل یابی چشم اندازهای فرهنگی نتیجه ی تکامل تدریجی آنها در طول زمان است. به همین دلیل اغلب به کار گیری روش های تاریخی در جغرافیای فرهنگی ضروری است.

فصل چهارم

۱- برداشت های مختلف از مفهوم جغرافیا

۲- انسان و تغییرات آب و هوایی

۳- نقش آب و هوا در جوامع انسانی

۴- تمدن های باستانی ، خط هم گرمای ۲۱
درجه ی سانتی گراد

۵- آب و هوا و فعالیت های انسانی

۶- آب و هوا و کانون های جدید فرهنگی

۷- عقاید و نظریات السورث هانتینگتن

۸- بررسی و دیدگاه جبر جغرافیایی و فرهنگ
انسانی در ایجاد چهره های جغرافیایی

۹- مقایسه ی مصر افریقا و مصر آمریکا

۱۰- عوامل طبیعی و موسیقی سنفونیک

۱- برداشت های مختلف از مفهوم جغرافیا

در عصر حاضر برداشت های مختلفی از جغرافیا در میان مردم رایج است که برخی از آنها علمی و برخی دیگر غیر علمی به نظر می رسند. این برداشت ها شامل :

۱- عده ای جغرافیا را علم شناخت اسامی رود ها ، کوه ها و ... می دانند که این جغرافیا به نام جغرافیای خلیج ها و دماغه ها معروف است.

۲- برای عده ای از مردم نیز جغرافیا به مفهوم مطالعه ی محیط طبیعی است. در این صورت جغرافیا فقط به معنای ترکیبی ناقص از علوم هواشناسی ، زمین شناسی و ... خواهد بود و خود انسان و پایگاه های فرهنگی او که کلید حل مسائل و معادلات جغرافیایی است به فراموشی سپرده خواهد شد.

۳- عده ای از جغرافیدانان جغرافیا را مطالعه ی تاثیرت محیط طبیعی در

فعالیت های انسانی می دانند و چنین استدلال می کنند که عوامل

طبیعی در پدیده های تاریخی ، فرهنگی و اجتماعی نقش قاطع دارد.

۴- عده ای دیگر از جغرافیدانان معتقداند که انسان اسیر و مقید به محیط های جغرافیایی نیست بلکه انسان خود عامل سازنده و اجرا کننده محسوب می شود.

در حقیقت محیط طبیعی فقط امکانات و بستر لازم را به جوامع انسانی عرضه می دارد و این به چگونگی پیشرفت و سطح تمدن جوامع بشری بستگی دارد که چگونه از امکانات و موهبت های طبیعی استفاده نمایند.

۲- انسان و تغییرات آب و هوایی

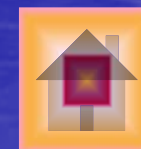
السورث هانتینگتن برخلاف برخی از محققینی که نمودارهای مسیرهای دو هزار سال گذشته ی سوریه را به عوامل تاریخی و حکومتی نسبت داده اند این نمودارها را با منحنی رویش تنه ی درختان سکویا مقایسه نموده و نتیجه می گیرد که همه ی راه های تجاری و کاروانی قدیم از نوسانات آب و هوایی متاثر بوده اند.

۳- نقش آب و هوا در جوامع انسانی

ارسطو و ابن خلدون به تاثیرات عمیق آب و هوا بر تمامی فعالیت های انسانی معتقد بودند.

منتسکیو اختلافات در خوی و بینش و مزاج را که موثر در سرنوشت اقوام است را تا اندازه ای مدیون تاثیرات آب و هوا می داند.

توماس باکل می گوید آب و هوا، خاک، غذا و چهره های طبیعت در تاریخ حیات هر قوم موثر بوده است.

راتزل، رودخانه های بزرگ و مهم تقریبا پایه ی همه ی تمدن های سواحل حاصلخیزشان بوده اند.

۴- تمدن های باستانی ، خط هم گرمای ۲۱ درجه ی سانتی گراد

بهترین درجه حرارت در حدود ۲۰ درجه ی سانتی گراد است .

ظهور تمدن های مصر علیا ، سومر ، هند و بابل در خط هم گرمای
سالیانه ۲۱ درجه ی سانتی گراد عملی شده است .

در دوره های بعد یونانیان و روم توانستند با بنا کردن ساختمانی مهمتر
تغییراتی در شریط بالا به وجود آورند.

۵- آب و هوا و فعالیت های انسانی

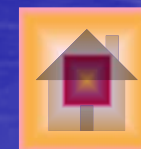
آب و هوا از طریق تاثیر در عوامل زیست انسانی ، گیاهی و حیوانی چگونگی زندگی انسان (انتخاب محل زندگی ، نوع کشت و بهره برداری از زمین ، نوع تغذیه ، شرایط واحد مسکونی ، نوع پوشاک ، نوع بیماری ، نوع تفریحات و ویژگی های شبکه ی راه های ارتباطی) را تعیین می کند. به نظر میرسد از میان عوامل آب و هوایی در جه ی حرارت بیشترین تاثیر را بر زندگی انسان دارد.

۶- آب و هوا و کانون های جدید فرهنگی

تطابق نقشه ی پراکندگی جمعیت با نقشه ی پراکندگی باران نمایانگر رابطه ی عمیق میان آب و هوا و پراکندگی گروه های انسانی می باشد. البته شرایط بسیار آسان و محیط فوق العاده مناسب نیز منجر به ظهور تمدن نمی شود.

در منطقه ی معتدله مشکلات و عوامل نا مساعد

محیط طبیعی دارای حد و مرز مشخصی هستند و مبارزه با آنها به اندازه ی مناطق دیگر سخت و طاقت فرسا نیست و این منطقه از پیشروترین و پرتحرک ترین مناطق جغرافیایی سیاره ی زمین می باشد.

۷- عقاید و نظریات السورث هانتینگتن

هانتینگتن جغرافیدان ، هواشناس و کاشف آمریکایی است. نظریات او فصول تازه ای را به مطالعت جغرافیایی افزود. او به نکاتی اشاره کرد که تا زمان ما کمتر جغرافیدانی به آن توجه داشت. الف) رابطه ی درجه ی حرارت و فعالیت های انسانی هانتینگتن مطالعه ی همه جانبه ی آب و هوا را به دلایل زیر ضروری می داند

۱- آب و هوا بیش از سایر عوامل طبیعی در پراکندگی جماعات انسانی تاثیر همه جانبه دارد .

۲- تاثیرات آب و هوا بر سلامتی ، نیرو و قدرت انسان ، بیش از سایر عوامل فیزیکی است.

۳- تغییرات آب و هوایی از مکانی به مکان دیگر و از دوره ای به دوره ای دیگر بیش از سایر پدیده های طبیعی است.

۴- بین عوامل طبیعی شرایط آب و هوا در زشد و شکوفایی انئاع تمدن ها نقش عمده ای ایفا کرده است.

ب) بهترین درجه حرارت برای زیست انسان هانتینگتن بهترین درجه حرارت برای زیست انسان را در غالب نواحی دنیا زمانی می داند که حد متوسط درجه ی حرارت شبانه روز بین ۱۵.۵ تا ۲۱ درجه ی سانتی گراد باشد.

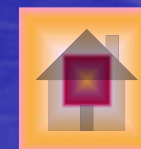
ج) ظهور و تکوین تمدن های باستانی هانتینگتن در مورد ظهور و تکوین تمدن های باستانی چنین می گوید :

تمدن های بزرگ دنیا در نواحی شکوفا شدند که درجه حرارت اغلب ماه های سال نزدیک و یا کمی کمتر از بهترین درجه حرارت برای زیست باشد. او عدم تشکیل تمدن های بزرگ را در داخل منطقه استوا تا ۲۵ درجه ی عرض جغرافیایی را دلیل این مدعا می داند.

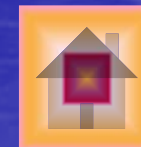

د) رابطه ی تولید مثل با درجه حرارت غالباً میان درجه حرارت و زاد و ولد رابطه ای وجود دارد. آمارها نشان می دهند که در برخی نواحی دنیا انسان نیز مانند حیوانات حد اکثر زاد و ولد را در اوایل بهار انجام می دهد. همچنین تغییر فصل زاد و ولد ممکن است با سطح زندگی و درجه ی رفاه جامعه تغییر یابد.

۸- بررسی دیدگاه جبر جغرافیایی و فرهنگ انسانی در ایجاد چهره های جغرافیایی

در مقابل مکتب جبر جغرافیایی عده ای از جغرافیدانان فرهنگ انسانی را عامل تعیین کننده در فعالیت های انسانی به شمار می آورند و معتقد اند که چهره های جغرافیایی مکان ها انعکاسی از پایگاه فرهنگی جوامع بشری است.

۹- مقایسه ی مصر افریقا و مصر آمریکا

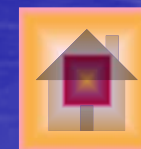
۱- مصر افریقا :

ظهور تمدن در دجله و فرات و دامنه ی کوه های زاگرس بوقوع پیوسته و پیشرفت آن در مصر به دلیل تکامل ، گسترش و رابطه ی فرهنگی بوده است. یعنی واحد نیل تمدن را با خصیصه های محیط خود سازگار ساخت.

۲- مصر آمریکا :

جورج کارتر جغرافیدان امریکایی از دو مصر یکی در ایالات متحده و دیگری در قاره ی افریقا نام می برد که هر دو از جهات طبیعی به هم شبیه اند ولی از جهات تاریخی و نشر فرهنگی اختلاف زیادی دارند.
چرا دو محیط متشابه طبیعی به لحاظ فرهنگی در دو قاره ی افریقا و امریکا یکسان عمل نکرده است؟

۱۰- عوامل طبیعی و موسیقی سنفونیک

چنانچه می دانیم زندگی انسان همواره در اطراف رودخانه های عظیم به وجود آمده است. اهمیت رودخانه ها فقط بدلیل راه ارتباطی و تجاری آنها نیست بلکه رودخانه ها منبع الهام رویاها و احلام بشر، افسانه ها و اساطیر کهن، شعر و داستان سرایی و حتی مذهب و موسیقی بوده است. مثلا پاستوران بتهون نیز موسیقی توصیفی صحنه های زیبای طبیعت است.

فصل پنجم

- ۱- گرایش های علم جغرافیا
- ۲- مکاتب ماندگار در علم جغرافیا
- ۳- تعاریف جغرافیای کاربردی
- ۴- قلمرو جغرافیای کاربردی
- ۵- مشخصات چهارگانه ی تحقیقات جغرافیای کاربردی
- ۶- انتخاب روش در قلمرو جغرافیای کاربردی
- ۷- تفاوت جغرافیای کاربردی با جغرافیای محض
- ۸- موضوعات جغرافیای کاربردی
- ۹- مراحل کار در جغرافیای کاربردی و تفکر علمی
- ۱۰- تحلیل جغرافیای کاربردی از مکان
- ۱۱- جغرافیای کاربردی و سیاست عمومی
- ۱۲- جغرافیای کاربردی و تصمیم گیری
- ۱۳- جغرافیای کاربردی و آینده شناسی

۱- گرایش های علم جغرافیا

سیر تکاملی جغرافیا از ارسطو قرن ۱۹ تا دوره ی جدید توسط تی. وی. فریمن انگلیسی و پرستن جمز آمریکایی به شش دوره تقسیم شده است :

۱- گرایش فرهنگ نامه ای :

گردآوری اطلاعات از سرزمین های کمتر شناخته شده .

۲- گرایش آموزشی :

راه یابی جغرافیا به مدارس ، کالج ها و دانشگاه ها از سال ۱۸۷۴ به بعد.

۳- گرایش استعماری :

توسط انگلیس برای گسترش امپراتوری خود در جهان.

۴- گرایش تعمیمی :

استفاده از اطلاعات بدست آمده از دوره های قبل برای تحلیل الگوی
جهان.

۵- گرایش سیاسی :

در این دوره جغرافیا در مسائل سیاسی زمان دخالت می کند و از طریق مشاوره با روسای جمهور آمریکا در ترسیم مجدد نقشه ی جهان شرکت می کنند.

۶- گرایش های تخصصی :

رشد سریع علم جغرافیا باعث ایجاد رشته های تخصصی در این علم می شود.

در گرایش های تخصصی بشدت به ایدئولوژی ، روش شناختی و مکتب های فلسفی تاکید می شود.

۲- مکاتب ماندگار در علم جغرافیا

۱- تفاوت های مکانی :

جغرافیا تعبیر و تفسیر منطقی ، کامل و تاثیر پذیر از مشخصات متفاوت سطح سیاره زمین است.

۲- مکتب چشم انداز :

کارل ساور به دو نوع چشم انداز معتقد است :

الف) چشم انداز طبیعی که بدون دخالت انسان بوجود آمده است.

ب) چشم انداز فرهنگی که توسط انسان ایجاد شده است.

از نظر او انسان خود یک عامل مورفولوژیکی است.

۳- مکتب اکولوژیکی :

جغرافیا علم روابط میان زمین و انسان است که به این دیدگاه جغرافیای محیطی نیز می گویند زیرا تاکید بیشتر آن در زمینه ی اثرات محیط جغرافیایی است.

هارلون باروز جغرافیا را علم اکولوژی انسانی می داند.

۴- مکتب سازمان فضایی زندگی :

جغرافیا علم مطالعه ی فضاهاى زندگى و وابستگى مکانى است.

این مکتب جغرافیا را به علوم ریاضی وابسته می سازد.

نتایج مکاتب جغرافیایی :

- ۱- اولین خصلت جغرافیا تاکید بر عوامل و شرایط مکان است.
- ۲- دومین ویژگی جغرافیا تاکیدات اکولوژی جغرافیا در مورد انسان و محیط او است.
- ۳- سومین مشخصه ی جغرافیا تحلیل ناحیه ای است که در آن نگرش های مکانی و اکولوژیکی پیاده شده می شود.

۳- تعاریف جغرافیای کاربردی

در دو دهه ی اخیر جغرافیدانان هر یک به نحوی تعاریف و مفاهیم جغرافیای کاربردی را به کار گرفته اند که چند نمونه از آنها به شرح زیر است :

۱- جغرافیای کاربردی ، شاخه ی کاملاً تخصصی در جغرافیا است و یک مرحله ی کامل در گرد آوری اطلاعات ، تحلیل مسائل و روند تصمیم گیری است.

۲- در جغرافیای کاربردی جغرافیدان با مسائلی که عملاً مطرح اند روبرو است. او نه تنها وضع موجود را بررسی می کند ، بلکه جغرافیای آینده را نیز در نظام خاصی ارائه می دهد.

۳- جغرافیای کاربردی حل مسائل علمی در جغرافیا است.

نتایج تعاریف مختلف از جغرافیای کاربردی :

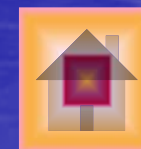
۱- جغرافیای کاربردی یک شاخه ی تخصصی از جغرافیا است.

۲- جغرافیای کاربردی با مسائل و مشکلات جوامع انسانی برخورد عملی

دارد.

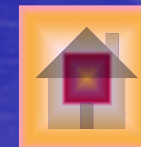
۳- جغرافیای کاربردی ارتباط نزدیکی با برنامه ریزی و توسعه ی پایدار

دارد.

۵- قلمرو جغرافیای کاربردی

از نظر استمپ جغرافیای کاربردی در زمینه ی حل پاره ای از مسائل بزرگ جهانی فشار روزافزون جمعیت در فضای زندگی ، توسعه ی نواحی توسعه نیافته و بهبود شرایط زندگی جوامع انسانی تلاش می کند. میدان عمل جغرافیای کاربردی مسائل مهم مکان های جغرافیایی است.

۶- مشخصات چهارگانه ی تحقیقات جغرافیای کاربردی

۱- هدف کاربردی از تحقیق :

در اغلب موارد سازمان های دولتی ما مدیریت شناخت مسائل ویژه و تصمیم گیری در مورد آن را به عهده ی جغرافیدانان واگذار می کنند.

۲- ارزیابی در چهارچوب تحقیق :

لازم است ارزیابی در داخل طرح تحقیقاتی و تصمیم گیری گنجانده شود. زیرا ارزیابی نشانه ی ویژه ی تمامی تحقیقات کاربردی است.

۳- تحلیل های کمی :

گاهی ممکن است تحلیل های کمی بر حسب موضوع تحقیق بکار گرفته شود.

۴- پیش بینی علمی و آینده نگری :

لازم است در جغرافیای کاربردی مانند همه ی تحقیقات کاربردی پیش بینی و آینده نگری در قالب مشخصات مکانی صورت گیرد.

۷- انتخاب روش در قلمرو جغرافیای کاربردی

از آنجا که مسائل سراسر جهان کیفیت محصر به فرد مکانی دارند

بنابراین نتایج یک تحقیق جغرافیای کاربردی را نمی توان عینا و

مستقیما در مکان دیگر پیاده کرد.

۸- تفاوت جغرافیای کاربردی با جغرافیای محض

۱- در جغرافیای کاربردی اهداف عملی تعقیب می شود و حل مساله ی ویژه در نظر است. در حالی که هدف های جغرافیای محض نا معلوم و مبهم است.

۲- در جغرافیای کاربردی پاسخ های قطعی و مشخص مورد تقاضا است که در آنها ارزیابی و آینده نگری موجود می باشد.

۹- موضوعات جغرافیای کاربردی

امتیازاتی که جغرافیای کاربردی به جغرافیا بخشیده است :

۱- اعتبار یابی علم جغرافیا در جهت مطلوبیت بخشیدن به زندگی

انسان

۲- افزایش سطح اشتغال و کاریابی فارغ التحصیلان جغرافیا

۳- دسترسی جغرافیا به نظریه های علمی

۴- تامین هزینه های تحقیقات جغرافیایی از سوی سازمان ها و نهاد های دولتی و غیر دولتی

موضوعات جغرافیای بازرگانی کاربردی :

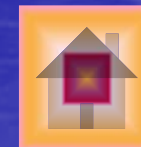
۱- انتخاب بهترین محل برای سرمایه گذاری و تولید کالاهای بازرگانی

۲- تعیین محدوده ی فعالیت های بازرگانی

۳- جغرافیای عمده فروشی و خرده فروشی

۴- محل سرمایه گذاری در کشورهای خارجی

۵- بازارهای خارجی

۱۰- مراحل کار در جغرافیای کاربردی و تفکر علمی

در جغرافیای کاربردی مراحل گوناگونی به کار می رود که برخی از آنها چنین است :

الف) مراحل کار در جغرافیای کاربردی شامل :

۱- گردآوری اطلاعات

۲- تحلیل داده ها

۳- آینده نگری

۴- ارزیابی

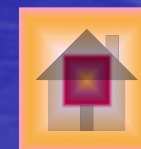
ب) برخی از جغرافیدانان چهار مرحله را در محتوای دیگر نشان می دهند:

۱- بررسی و مطالعه

۲- تحلیل مسائل

۳- ارزیابی

۴- فرمول بندی

ج) مراحل کار پنج مرحله ای در جغرافیای کاربردی شامل :

۱- بررسی و پیاده کردن اطلاعات روی نقشه

۲- تعریف و تفسیر مسائل

۳- تحلیل مسائل

۴- فرمول بندی راه حل ها و استراتژی ها

۵- انتخاب استراتژی های معین

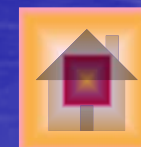
همه ی این مراحل در رابطه با هم عمل می کنند و با هم ارتباط داخلی دارند.

محقق جغرافیای کاربردب باید بداند که :

۱- مساله ی خاص در کجا به وجود می آید

۲- کدام گروه اجتماعی تاثیر بیشتری می گذارد

۳- ابعاد مساله تا چه حد بزرگ است

۱۱- تحلیل جغرافیای کاربردی از مکان

از نظر پیتر هاگت جغرافیای کاربردی در برخورد با مکان دارای سه نوع تحلیل است :

۱- تحلیل فضای جغرافیایی :

تحلیل پراکندگی پدیده ها ، کنترل اکولوژی پراکندگی از طریق یافتن رابطه ی علت و معلولی میان پدیده ها

۲- تحلیل اکولوژی :

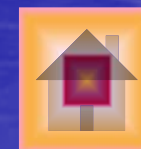
مناسبات مشترک میان انسان و محیط و وابستگی های میان آنها بررسی می شود.

۳- تحلیل ناحیه ای :

تحلیل ناحیه ای مطالعه ی نتایج و اثرات تحلیل فضای جغرافیایی و

تلیل اکولوژیکی است.

۱۲- جغرافیای کاربردی و سیاست عمومی

بعد از دهه ۱۹۵۰، تحلیل کمی با استفاده از تحلیل های مکانی در جهت کارایی اهداف جغرافیای اقتصاد ناحیه ای مورد توجه جغرافیدانان واقع شد و برخورد با سیاست عمومی اساس کار جغرافیای کاربردی به شمار آمد در این راه سه مرحله ی مشخص مشاهده می شود:

۱- جغرافیدانان فعالانه در توسعه ی اقتصادی شرکت می کنند

۲- سیاست عمومی دولت ها را در مسائل ویژه ارزیابی می کنند

۳- ایدئولوژی خاصی را در استخوان بندی جغرافیای کاربردی به کار می

گیرند

جغرافیدانان در همه ی این مراحل به بررسی ، تحلیل و ارزیابی موارد زیر

می پردازند :

۱- ارزیابی سیاست هایی که به صورت قانون در آمده است

۲- پیش بینی خط مشی آینده، اثرات توسعه در محیط، توسعه ی

شهری و غیره

۳- نشان دادن راه حل و استراتژی بهینه در اهداف ویژه

۴- تحلیل نابرابری ها و عقب ماندگی های ناحیه در رابطه با سیاست

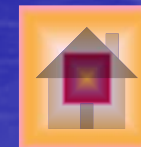
های دولتی.

۱۳- جغرافیای کاربردی و تصمیم گیری

تصمیم گیری انتخاب یک مسیر در میان همه ی مسیر ها و یا انتخاب یک عمل میان مجموعه ی اعمال می باشد.

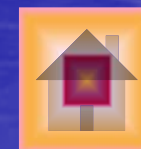
در جغرافیای کاربردی در یک قطب اطلاعات و دانش جغرافیدان و در قطب دیگر میزان توانایی او در استفاده از این اطلاعات و دانش در حل مسائل فضای زندگی است.

نتیجه ی تصمیم گیری اتخاذ یک سیاست گذاری یا استراتژی می باشد.
در سیاست گذاری با دو گروه عناصر روبرو هستیم :

۱- هسته ی اصلی ، شامل توالی مراحل است که در سیاست گذاری عمومی انتخاب می شود.

۲- عناصر پیرامون هسته اصلی شامل چهار بخش است که به عنوان عوامل محیطی تصمیم گیری مشخص می شود.

۱۴- جغرافیای کاربردی و آینده شناسی

شاید برای اولین بار در سال ۱۹۴۹ اوسپ فلشسایم ، محقق تاریخ ، عنوان آینده شناسی را به کار گرفت. منظور از آینده شناسی پیوستگی گذشته ، حال و آینده در یک ساخت استدلالی و وابسته به هم می باشد. آینده فقط آن نیست که در اندیشه ی ما امکان وقوع دارد بلکه آن چیزی است که ما خواسته ایم تا بوقوع پیوندد.

یعنی در آینده نگرى وضعى را پیش بینى نمى کنیم که احتمال مى دهیم

در آینده وجود داشته باشد بلکه مى کوشیم تا آینده را از پیش بسازیم.

یک پیش بینى جغرافیایى بیان علمى از مفاهیم سیستم های جغرافیایى

در آینده است.

۷- روش های مطالعه در جغرافیای فرهنگی

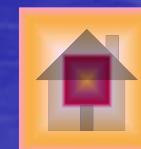
با توجه به عوامل ایجاد فرهنگ ها و نقش آنها در سیاره ی زمین دو

نوع بررسی و مطالعه در جغرافیای فرهنگی وجود دارد :

۱- حالت تکوینی :

مطالعه ی منشا فرهنگ ها و تحولات تاریخی ، تکامل و دگرگونی آنها

می باشد.

۲- بیان نقش :

مطالعه ی تاثیر عوامل و پدیده های فرهنگی در محیط معین. در جغرافیای فرهنگی به نقش ایدئولوژی در تعیین شکل و نوع زندگی ، نوع موسسات و سازمان های فرهنگی توجه می شود و در شیوه ی مطالعه منشا فرهنگ ها و تحولات تاریخی آن و یا نقش عوامل فرهنگی تاثیر گذار بر محیط مورد توجه است.

